

Normalización y medios de comunicación

Próspero Morán

"Lo que nun esiste nos medios de comunicación de mases nun esiste. Anque esista na realidá. Entá más: la realidá nun esiste por sí mesma, dan-y esistencia y forma los medios de comunicación de mases".

Jaume Lorés

Falar güei de la importancia que tienen los medios de comunicación social nun tien un res d'interés porque ta yá enforma esclariada pola esperiencia y por munchos trabayos nos que sociólogos y otros investigadores mos dexaron bien nidia esa importancia y el poder cuasi infinitu que tienen na sociedá de los nuevos díes los nomaos "mass-media".

Les pallabres del periodista catalán Jaume Lorés, arrecoyies nun artículu de so espublizáu na fin del branu pasáu nel periódicu "La Vanguardia", nun tán empobinaes namái qu'a facer alcordanza de daqué perasumío por toos, comu ye esa importancia trascendental de los medios de comunicación, sinón a ironizar so la situación de la llingua asturiana, que de seguir al pie de la lletra lo dicho por Lorés sería daqué fantasmagórico, que yá nun esiste sinón na testera de dellos vieyos y de mozos idealistes que nagüen por recuperar daqué inesistente pa muchos asturianos

Lo que vien darréu ta enfotao dafechamente'n matizar esi pensamientu tan xeneralizáu comu non peralloñáu de la realidá, de que l'asturianu nun tien denguna presencia nos medios de comunicación. Pero tamién s'enfota n'otres dos

estayes. Per un llau, afondar nel enxertamientu diariu de la llingua de nueso nos medios de comunicación asturianos. Y per otru, falar de los problemes colos que s'atopa esi enxertamientu que vien faciéndose pasu ente pasu, o meyor pasín ente pasín, y de los caminos per onde meyor sedría empobinase pa que la presencia l'asturianu, por curtia que fore, tuviere rentabilidá, non sólo pal esporpolle de la llingua, sinón pa la sociedá asturiana a la qu'esos medios de comunicación han servir.

Cuatro años de trabayu.

Hai cuatro años, neste mesmes Xornaes d'Estudiu, entamaes pola Academia de la Llingua Asturiana, presentaba una comunicación que de forma nidiamiente cenciella arrecoyía delles impresiones so la murnia situación en qu'atopábase la presencia l'asturianu nos medios de comunicación. Naquella comunicación falábase del curtiu camín fechu hasta entós de magar entamare'l procesu recuperador de la nuesa fala y plantegábase delles propuestas, que nun taben namái que debuxaes y nes que se tuviere d'afondar abondo, cosa qu'entá nun se fizo.

Ellí describíense dellos de los programes que s'emittien nes radios asturianas, comentábase los enfotos puestos por asociaciones culturales en puxar pola presencia de páxines na nuesa llingua nos periódicos, trabayos que yá cumplieren diez años comu la páxina'n llingua asturiana qu'asoleya semanalmente'l periódicu "El Comercio" de Xixón, o'l programa que per eses dómines se facía na emisión rexonal de televisión. Pero sobre too, plantegábase ellí la necesidá d'empobinar el nuesu andar per dellos caminos hasta esi momentu escaecíos. Dexábase a les clares la necesidá d'afalar

más a los medios audiovisuales qu'a los escritos, encontra'l pensamientu xeneral que camienta comu más valoratible la presencia l'asturianu nos periódicos que nes radios ya incluso na televisión. Pidiáse afondar más nes estayes didáutiques y, sobre too, informatives, que nes lliteraries. Y, cuasi, esixíase que los que ficieren cualesquier que fore'l trabayu periodísticu na nuesa llingua, de forma continuada, pertenecieren al mediu mesmu; esto ye, que foren periodistes.

Toes estes cosas tán nestos momentos 'perpoco estremaes de comu taben cuandu aquellos cencielles propuestas se facien, por muncho qu'esto mos duela. Y por mor d'ello, equí vamos enfotamos en da-yos respuesta al mesmu tiempu que mos esmolecemos por otros torgues importantes que xurdieren col trabayu de cada xornada y, sobre too, con un fenómenu que m'abulta enforma estrañu nel nuesu procesu de normalización llingüística: la importancia "grandona", na acepción más fundamente asturiana d'esta pallabra, que ta teniendo (o meyor debiéramos dicir tán dándose los que puxen por ella) la lliteratura comu faza cimera na normalización de la llingua.

Una importancia que n'otres dómines, bien alloñaes d'esti caberu quartu de sieglu, yera incuestionable. Y que dende hai yá munchos años ta xustamente arrexexada, superada polos medios de comunicación, dotaos del poder qu'enantes tuviere la lliteratura: el poder comunicador, el poder de persuasión, la capacidá p'afitar modos, pa tresformar costumes con munchu raigañu y, lo que ye entá más importante, conductes, gracias a esi fenómenu participativu de mimesis del que toos somos conocedores, mas o menos fundamente.

La braera presencia de la llingua.

Dende llueu, si mos esmolecemos por seguir a lo llargo una selmana la llectura de los periódicos asturianos, o la programación de les radios con emisión rexonal, o los programes de televisión que se faen nes nueses llendes alministratives, díbamos tener una murnia impresión d'esa presencia. Porque, por más que les emisores públiques mos ufierten un curtiu boletín informativu diariu na nuesa llingua, que la televisión rexonal mos dea otru tantu, que delles emisores privaes faigan dalgún programín, que dalgún periódicu asoleye una fueya semanal n'asturianu o qu'otru enxerte davezu noticies y artículos d'opinión ya incluso un cursu d'asturianu por entregues, el porcentax qu'esa presencia supondría nun sedría enxamás superior a un 0.25 por cientu del total de la ufierta comunicativa d'esi mediu. Y eso poniéndonos nel meyor de los casos. Nel peor, el númberu de ceros que dirien tres de la coma averaríase enforma a lo que cualquier pue considerar comu infinito.

Magar eso seya daqué escontra lo que se tien de lluchar hasta algamar una presencia l'asturianu que pue dir nel meyor de los casos a un porcentax averáu al 40 por cientu pa les radios llocales (les que de xuru más posibilidaes mos ufierten nesti sen) o al 10 por cientu nun periódicu, lo que sedría poder lleer de cada diez páxines una na nuesa llingua, tampocu ye dafechamente correutu. Nun ye tan a tristayante la situación.

En primer llugar, nos periódicos vien xorreciendo abondo dende hai unos años a esta parte'l númberu de cartes de llectores que tán escrites n'asturianu. Y eso, anque nun seya granible cuandu se quier falar de la presencia real de la llingua nel mediu, sí mos ufierta'l datu de que ye valoratible'l númberu de llectores dispuestos a facer bon usu d'esa infor-

mación nuna llingua hasta hai bien poco arrexugada, despreciada ya ignorada.

Nesos mesmos periódicos apaecen dacuandu anuncios publicitarios na nuesa llingua. Y si faláramos de revistes, l'apaición d'esos anuncios sedría entá más nidia. Ello too vien a reflexanos que les coses tán camudando, aunque teamos entá munchu más averaos al puntu salida qu'a la meta na que mos enfotamos. Esto ye, qu'entá mos queden 39 quilómetros de maratón. Pero si dexamos de llau'l periodismu auditivu, les coses van tornarse enforma diferentes. La radio ufiértamos una presencia insignificante no que cinca al emplegu la llingua na programación, pero non na emisión real. Quier dicíse, que la llingua asturiana ye malpenes emplegada polos periodistes o locutores de les nuses emisoras, pero nun asocede lo mesmo con otros protagonistas tan importantes comu ellos no qu'al cómputu se refier: los oyentes. Porque nestos momentos, pese a que'l conteníu informativu ye dende hai un tiempu perimportante na programación, entá s'alcuentren a la testa les programaciones de les emisoras d'onda media (les de F.M. son un casu perestremáu que merez otu comentariu) los "magazines", nos que la banda horaria empobinada a permitir la participación del oyente ye granible. Y esa participación, comu pue comprobese fácilmente con sólo dexar una mañana encesa la radio, faise con una presencia nidia de la nuesa llingua.

Nun ye ésti solu'l casu de les emisoras locales, de les que Radiocadena'n Llangréu o Xixón, o les emisoras de Cadena Asturiana o Antena 3 non asitiaes n'Uviéu, puen ser un exemplu nidiu. Sinón que tamién podemos atopar a munchos oyentes falando n'asturianu nes emisoras asitiaes n'Uviéu, daqué insólito nos años 70 ensin dir más allá, por mor de cuestiones sociolóxicas que son de xuru conocíes de

toos y qu'allargarfen entá más esta comunicación. Hasta na televisión se puen atopar entrevistaos que falen asturianu (un asturianu abondo coloquial, pero asturianu) ensin vergoña denguna. Daqué impensable ya inesistente hai pocos años.

¿Ye que fala más xente asturiano agora qu'enantes?, pue entrugase'l qu'esto llea que ta camentándose equí. Pero non. Nun ye esto. Lo que s'atalanta ye qu' hai mayor nivel cultural, mayor accesu de toles clases sociales a los medios de comunicación y que la nuesa llingua tien mayor prestixu agora qu'entós, hasta'l puntu de nun dar vergoña a dengún conceyal, biólogu o presidente d'una sociedá de festexos, emplegala nun llugar nel qu'hasta agora nin siquier esistía.

No postrero, nun podíamos dexar tampocu de referimos a otre estayes qu'aunque nun seyan meties pola xente nel mesmu sacu los periódicos, les radios o les cadenes de televisión, sí son tamién, en mayor o menor midía, medios de comunicación. Del cine asturianu val más nun falar, porque habelu nun lu hai nin siquiera'n castellán. Pero sí merez la pena facelo del mediu fonográficu, porque'l númberu de discos asoleyaos nestos caberos años de música (seya o non tradicional) qu'emplega testos n'asturianu ye significativu. Polo menos non comparable a años pasaos y al númberu de discos que s'asoleyen nesti mesmu Principáu colos testos en castellán. El porcentax avérase munchu más a lo que ye la nuesa realidá sociollingüística.

Y hai otu mediu, entá más escaecíu comu estaya comunicativa que lo que tán el cine o la industria fonográfica. Ye ésti'l qu'arrexunta a los carteles, les anuncios, los folletos y toa esa riestra d'elementos que comuniquen talmente comu los medios más afitaos, aunque seya un pocu más pequeñu'l

so radiu d'influencia o d'aición. A naide se-y ha escaecer que pancartes comu la empregada polos vecinos de Tazones el día que desanicaron 40.000 plantes d'ocalitu taben n'asturianu, o que munches de les pintaes feches polos mineros nes güelgues caberes tábenlo tamién. Y dende llueu, eso nun asocedía cuando yo yera entá un güaḥe, dómines nes que nin tan siquier podía vese la única pintada n'asturianu que llenó muries y muries a lo llargo de los años: "Bable nes escuelas".

Tal y comu voi apuntando esti nidiu progresu del procesu acaba de tar braeramente presente nos medios de comunicación por motivos puramente políticos. A esi llugar ye al que voi empobinándome al dicir too esto. Porque les circunstancies favoratibles pa qu'un puxu políticu (ensin demasiáu enfotu que tuviere si fore seri y camentáu) se produxere agora son nidies comu la mantega. Pero seya polo que seya los nuegos políticos tán entá nuna estaya yá superada'n tol mundu. Tovía tán falando del asturianu y non falando n'asturianu. Entá s'alcuentren lluchando por afitar un bllingüismu inesistente, comu'l de los topónimos, que pa la nuesa alministración autonómica son dobles, anque dalgunos nin esa "suerte" tienen, ccomu asocede colos por ellos nomaos "casos muy extendidos" qu'estrañamente son les ciudaes más importantes de la rexón y con más población.

Teniendo bien presente too esto ye comu han entendese toles reflexiones que vienen darréu y les propuestas que se faen p'algamar braeramente una normalización del usu de la llingua asturiana nos medios de comunicación. Reflexiones y propuestas que s'asitien alreodior de dos pegollos d'esti horru que tamos reconstruyendo.

L'unu cinca al meyor aprovechamientu de los nuegos

esfuerzos, a esclariar per onde ha empobinase agora ensin dubies esi xorrecimientu del emplegu l'asturianu nos "mass-media" de la rexón. L'otru allúgase nun tarrén perdifficil de semar y de xuru sedrá abondo polémicu: el del modelu de llinguax que tien d'ufiertase dende los medios de comunicación. Y digo que sedrá polémicu porque ta intentando imponese, tímidamente, dende algún artículu y comenteriu menor, incluso por xente que tien un nomáu prestixu lliterariu nes nuses lletres y qu'entá camienta, comu lo faen munchos vieyos, que'l pocu periodismu qu'hai n'asturianu, ya inclusu'l qu'ha haber, sofitase o va sofitase nes tornes d'otra llingua. Lo más gracioso d'ello ye que ta vendiéndose una vegada más la piel del llobu enantes de caza'lu: hai xente que fala d'un modelu de llinguax asturianu nos medios de comunicación cuando tovía nun ta mui claro que puea haber sitiú onde emplegalu.

A la gueta del llugar más afayaízu.

Según esto que tamos diciendo, lo primero de too sedría atopar esi llugar y algamar que fore'l más afayaízu d'ente los futuribles, entamando cola idega de que la llingua asturiana nun va poder asitiase dafechamente y cola mesma fondura'n tolos medios de comunicación social.

La idega xeneralizada ye que la presencia más prestixosa que pue llograr una llingua ye la "impresa". D'esta mente, tolos enfotos de nueso tuvieron empobinaos hasta hai bien poco a qu'esa presencia fora granible nos periódicos, afitándonos na idega tradicional, la más avezada qu'hai entá nel sector mayoritariu de la población y nos sectores intelectuales, de que tolo que seya impreso tien más pesu específicu qu'esos pallabres que lleva'l vientu y eses imáxenes

que nun queden namái qu'unos segundos impresionaes na neñina los nuegos güeyos. Y esi ye un error que tien de desaniciaese dafechu si mos peta que la normalización del asturianu nos medios de comunicación seya una realidá bien pronto y nun tea d'esperar a que los nuegos güesos se faigan polvu o, nel meyor de los casos, a que mos llegue la hora de coxicar por mor del avieyamientu.

Si echamos una güeyada a les estadístiques nun va costamos un res comprobar que mentantu la tirada total de los periódicos n'España (por desgracia nun hai un datu asemeyáu llendáu nel nuesu Principáu) supón namái que 76'44 periódicos por cada mil habitantes, el númberu de receptores de radiu que se rexistren ente cada mil españoles asítiase penriba los 250 (258 en total). Y el númberu receptores de televisión ye entá mayor (y muncho más qu'ha xorrecer nun futuru que yá ta bien averáu a nós) : 285 aparatos receptores por cada mil españoles.

Nun quier dicir esto que tengamos d'escaecemos de la presencia l'asturianu nos periódicos, porque dende llueu, la esixencia que s'agüeya na Tercer Encuesta Rexonal del SADEI, fecha'n 1985, dexa bien a les clares que'l 47'3 por cientu la población (o seya, práuticamente la metá los asturianos) piden que la prensa tenga seiciones en bable y castellán. Y a esi porcentax vien a xunise un 11'4 por cientu que va entá más lloñe y plantega que tendría d'haber dalgún periódicu o revista dafechamente n'asturianu.

Pero (teniendo'n cuenta amás que los datos arrecoyíos so l'actitú de los asturianos no que cinca a la presencia la llingua de so nos medios audiovisuales ye perasemeyada) les coses esclárense cuando vemos que'l 88 por cientu de los

encuestaos dicen emplegar diariamente la televisión, el 72'66 por cientu diz ser llector de periódicos. Nesa mesma encuesta, cuando s'entruiga a los qu'empleguen dos medios al mesmu tiempu pa tar meyor informaos, los que respunden qu'empleguen combinaos la televisión y la radiu son el 26'76 por cientu, mentantu que los que dicen emplegar televisión y prensa nun son a llegar al 4 por cientu (el 3'60) y los qu'usen radiu y prensa cífranse nun probe 1'66 por cientu. Y más valdría nun falar de los que confiesen nun emplegar namái qu'un mediu. Porque nesi casu los qu'usen la televisión son el 15'16 por cientu y los que faen lo mesmo con radiu o prensa asítiense ente'l 1'76 y el 1'00 por cientu.

Esta situación tien de facemos ver qu'unque seya perimportante qu'haiga seiciones n'asturianu nos periódicos del Principáu, esi llabor por algamar una presencia que tea acordies col puxu que tien la nuesa llingua, cada vegada mayor a lo que se ve, nun ye la cimera. Enantes hai otros praos nos que llibrar batalles de xuru más fáciles de ganar, más sofitaes pol interés de la xente y menos costoses y llargues.

En primer llugar, porque los medios audiovisuales, nesti casu ún dellos (la radiu), tán a meyor algame económicu, hasta'l puntu de que cuando se cumpla la promesa dada pol ministeriu de comunicaciones d'ufiertar nueves concesiones a emisores (lo qu'ha facese, cuasi de xuru, l'añu que vien) pue ser más d'una la qu'emita dafechamente n'asturianu a pocos mozos emprendedores que tengamos nesta tierra y a pocu que la concencia social no que cinca al problema llingüísticu siga esporpollando comu lo fizo hasta güei. Porque públicu hailu yá enforma pa sostener una emisora o más n'asturianu.

La radio: una posibilidá abondo escaecida.

Nun vamos descubrir un res a delles presones, pero de xuru que falando d'ello vamos abri-yos los güeyos a munchos qu'anque son conscientes d'ello nun son a tenelo'n cuenta cuando entamen a facer planteamientos o a elaborar un plan de trabayu.

¿Qué ventaxes pue tener la radio na normalización social frente a los demás medios de comunicación? La respuesta ye tan cenciella que cuasi da vergoña dala. Ya'n 1980, tres cuartes partes de los llares norteamericanos teníen receptores de radio nel dormitorio. Y con dellos años de retrasu esta situación ta entamando a reproducise dafechamente na nuesa Asturias, gracies a los equipos de radio-despertador que dende hai un tiempu tán sustituyendo dafechamente a los reloxes que mos espertaben con un zumbú bien murniu. Nun ye casualidá que nesta década xurdieren munchos "programes-despertador" nes radios españoles, con muchos formatos. N' Asturias pudimos disfrutar hai un tiempu de dalgún tímidu intentu por parte de delles emisores, comu Radiocadena Española, que nun soi a entender por qué nun afondaron nesti modelu que tien tantu ésitu n'otres zones y qu'empleguen les emisores nacionales, aunque seya de forma más atípica. L'ésitu'n Madrid de Radio Minuto ha tenese, nesti sen, bien presente.

Na cocina (sí, na cocina) la radio tien arrequexada hasta agora a la televisión. La radio ye la compañía más afayaíza pal almuerzu o pa xintar. Y nun tendría xacú ún si falare de los baños, porque la presencia la radio nellos ye entá más definitiva. Y qué dicir de los coches, onde ye una evidencia que'l tiempu d'escucha nel coche de la radio ta xorreciendo

enormemente, al mesmu tiempu qu'espolleta'l "parking" d'automóviles. L'interés por esta audiencia, non midible pero de xuru que pergrande, ye tal nos Estaos Xuníos que'l número de les nomaes "emisores-aeropuertu" ye cada vegada mayor. Unes emisores empobinaes a tener informaos a los viaxeros del estáu de les carreteres, el tráficu y los vuelos n'avión a les hores en qu'hai esti tipu tresporte, dando información hasta de retrasos nos horarios o so la climatología de les ciudaes de destín.

Hai otros munchos llugares más onde la radio ye la dueña y señora de l'atención del home, dexando'n total desventaxa a los demás medios de comunicación. La oficina ye, por finar ya la cuenta, otru d'esos asitiamientos tradicionales.

Por si too esto nun fore poco, según los datos del Estudiu Xeneral de Medios, la radio rexistra'l mayor xorrecimientu d'audiencia nos caberos diez años respetu al conxuntu los medios de comunicación de mases. Y too ello magar l'incrementu de la ufierta televisiva rexistrada nos tiempos caberos.

Especialización, radio autonómica y llocal.

Ta bien nidio que la radio ye'l mediu que más repercusión tien, lóxicamente xunto cola televisión (de la que se fala n'otra estaya d'esti trabayu), tanto no que cinca a la sociedá so la qu'influye comu a los asitiamientos sociales más importantes na vida cotidiana de les ciudaes de güei (dormitoriu, cocina, oficina, coche...). Pero amás hai delles otres ventaxes que l'alluguen penriba los sos collacios y competidores.

Dexando a un llau'l menor coste económicu que supón, lo que facilita l'accesu al mediu mesmu a un mayor númeru de grupos sociales, frente a la televisión o la prensa, tien mayores posibilidaes d'adequase a una necesidá que ca vegada ye más futurible y que tien un valir pergrande pa la nuesa llingua si la so normalización social s'empobinare nun grau afayaizu per esi camín: el mediu de comunicación llocal. Inesplicablemente, Asturias ye una de les rexones onde'l periodismu escritu ta más afitáu nel ámbitu llocal del país. En denguna rexón (y muncho menos en denguna provincia, que ye lo que somos a la fin, xeográficamente falando) hai dos periódicos dafechamente llocales comu son "El Comercio" y "La Voz de Avilés". Y muncho menos, en dengún sitiu tien tantu afitamientu un diariu d'estes carauterístiques comu asocede col casu del periódicu xixonés. Un bon niciu de l'aceptación d'esi periodismu llocal ye amás la existencia de dos "Hojas del Lunes", una'n Xixón y otra n'Uviéu, de marcáu sen llocal y casu ésti únicu n'España. Si echamos una güeyada al lóxicu y tradicional ovetensismu de los periódicos más importantes de la rexón, que se faen los dos n'Uviéu, la cosa tará ya pernida, por nun dicir tresparente.

Lo mesmo asocede cola radio, anque nesti casu seya menor la tradición, o meyor la publicidá qu'esi ámbitu llocal tien. Porque, anque Radio Llangréu seya l'exemplu más nidiu (y curiosamente, una de les emisores de la vieya Cadena Azul de Radiodifusión -CAR-, que yera comu se nomaba nel vieyu réxime a la güei nomada Radiocadena Española -RCE-, que mayor rentabilidad comercial tenía), tamién son d'enfotu llocal Radio Uviéu o la nueva RCE-Xixón y les yá más recientes Radio Sieru, Radio Lluarca, Antena Norte (en Llanes), Radio Mieres, Antena-3 en Llangréu, Radio La Voz de Asturias en Navia, ecétera... Y comu dicía'l direutor xeneral axuntu de

Cadena Catalana nuna reciente entrevista nel diariu "Avui" (18-1-88) : "la radio que s'avera a la realidá de la xente que la escucha ye una radio que tien ésitu de xuru". Porque la radio llocal pue conocer perbién el segmentu d'audiencia al que va empobinada y preparar los sos conteníos pa elli, amás de poder ser l'únicu mediu publicitariu pal anunciante llocal.

¿Cómu ye emplegable too esto na llucha pola normalización social del asturianu?. Dende llueu, les emisores llocales son un caldu de cultivu perafayaizu pa ello. En primer llugar, porque falar en Navia o Lluarca de la problemática marinera ye un ésitu aseguru y si se fai na llingua qu'empleguen los marineros güei (que nun ye otra que la variante occidental de la nuesa llingua) entá más. Comu lo ye falar de los problemas de los barrios de Xixón o los conflictos mineros en Llangréu y Mieres, que podríen ser perceptaos fechos n'asturianu. El problema ye qu'a les emisores públiques fai-yos falta un puxu políticu pa permitir daqué que-yos sedría granible pa la so xestión y rentabilidad. Y a les privaes fai-yos falta dexar bien nidia la demanda que nestes llocalidaes hai d'esti tipu de llabores, ente otres coses porque'l so funcionamientu, por cuestiones de rentabilidad económica suel ser munches vegaes abondo precariu.

Pero sobre too, ye perimportante la radio llocal, dende'l puntu de vista d'una fórmula qu'entá nun se punxo'n marcha namái que'n Catalunya, con un ésitu dafechu: les nomaes "radios municipales" o radios del conceyu. En Catalunya hai 650 entidaes, ente municipales y llocales, que solicitaren la concesión d'una de les 270 llicencies que nestos meses que vengán darréu tien d'otorgar el gabinete radiodifusión de la Generalitat. Y nesa concesión va dase preferencia a les 126 emisores municipales que yá funcionen, les cuales tienen

munchu sofitu nes llocalidaes onde emiten y un índiz peraltu de participación ciudadana. Les radios de conceyos nun foron a entamase enxamás na nuesa rexón (namái que se rexistró un intentu hai dellos años en dalgún conceyu comu'l llangreanu, que foi desaniciaú por motivos políticos incomprendibles). Pero la situación ha ser otra nos años que vengán darréu, sobre too cuando l'ampliación de competencias autonómiques que negocien agora los partíos políticos representaos na Xunta Xeneral del Principáu seya una realidá, lo que pue asoceder l'añu que vien o d'equí a dos. Porque Asturias va tener entós competencias nesta materia, comu les tien agora Catalunya.

La radio autonómica (nel sen más espardíu posible d'esti conceutu) ye tamién otra posibilidá perinteresante. Anque seya fato albidrar que puea facese una radio autonómica al estilu la gallega (qu'entamare les sos emisores nel añu 1985), la catalana (que ya lo ficiere nel 1983) sí pue camentase que s'iguará la presencia les emisores públiques gracias a la fusión RNE-RCE, que no que cinca a la programación sedrá un fechu práuticu nel entamar de 1989.

Anque la creación de Radio-4 y Radio-5, les futuribles emisores autonómiques y llocales de RNE-RCE, nun puea ufiertamos la diversificación algamada pola radio pública francesa, too paez indicar, que la especialización, so la que ta xirando dende hai tiempu la ufierta radiofónica privada, tendrá dalguna importancia. La posibilidá de qu'un sector de la programación sea dafechamente musical (comu asocede coles radio-fórmules de la FM de la SER, Radio minuto, o Radio 80 de Antena 3) nestes emisores públiques nun ha descartase. Y ési sedría un bon momentu pa lluchar por una presencia efeutiva de la llingua asturiana na programación.

Porque la presentación de cancios préstase a un enxertamientu modestu y gradual de la nuesa llingua nun llugar del que tuvo hasta agora arrexexada. Y, al mesmu tiempu, nun plantega denguna torga de comprensión.

Xunto a la estaya musical, la informativa ha ser la más curiada nesta normalización de la llingua nos "mass-media", non sólo por ser el bloque más prestixosu de los medios, sinón tamién, porque ye'l más afayaízu pa qu'esa presencia l'asturianu contribuya dafechamente al procesu normativizador de la nuesa fala.

Nun podía escaecésemos tampoco la importancia de la programación infantil nesti procesu, porque ye inesplicablemente otra perinteresante posibilidá enxamás aprovechada. En primer llugar, nun soi a entender por qué n' Asturias nun hai'n funcionamientu les "emisores escolares" que n'otres comunidaes tán teniendo tantu ésitu y aceptación. Y nun soi a entender por qué teniendo más de seis mil neños escolarizaos na nuesa llingua nun se-yos ufierta esta posibilidá de meyorar la so formación d'otra mente bien estremada de la didaútica y abondo más enxertada na vida qu'atopen cuando salen pel portón de la escuela tolos díes.

L'atención a una programación radiotelevisiva infantil ye perimportante, pero non sólo porque n' Asturias nun esista baxo'l sofitu de denguna llingua, n'otru sucesu inesplicable. Ye perimportante pa la normalización del asturianu, porque los especialistas nesti tipu de cuestiones vienen afitando dende hai tiempu que los espacios de difusión estatal tienen munchos más inconvenientes que facilidaes, al querer aportar a una audiencia que tien carauterístiques perestremaes. Amás, si echamos una güeyada a los pocos programes infantiles de les

radios españoles atoparemos que los temas emplegaos davezu son los enfotaos nuna llinia d'aprosimación a la cultura de la comunidá, bien seya llingüística, lliteraria, social o cívica. Si toles condiciones favorecen l'emplegu nesa xera de l'asturianu, ¿por qué nun s'entama yá'l llabor?. Dende llueu, los maestros d'asturianu tienen munchu de dicir, y de facer, nesti sen. Y tal vez seya esti un bon momentu pa facer el llamamientu obligáu nestos casos.

Si a too ello xunimos el calter d'únicu mediu que tien posibilidaes de comunicación bidireccional ente tolos demás medios de comunicación, la radio preséntasemos nidiamente comu un elementu clave nesi llabor de normalización. Y la hora d'entamar a trabayar con ella nun pue seguir retrasándose nel nuesu reló.

Y la televisión...

Anque la radio séya un granible pegoyu sol qu'afitar esa normalización pola que tanto naguamos, la televisión tien entá más importancia nel llogru final de la mesma, por mor del poder d'implantación de pautes sociales y culturales que tien y pol arrequexamientu que sufriere dafechamente hasta agora nesti mediu la llingua asturiana.

La presencia del asturianu na televisión ye, posiblemente la que más tien señaláu'l camín per u se tien qu'empobinar. La información, los programes de variedaes o espectáculos o los reportaxes so temas locales y rexonales son campu bonu onde semar. Pero falar d'ello agora ye bien difícil, porque'l mapa televisivu que tien agora la nuesa rexón nun va paecese un res al que va tener en 1990, un añu que ta yá a la vuelta del requexu temporal más averáu al presente.

En primer llugar, pa esa fecha, o poco dempués, ye de suponer qu'Asturies tendrá una canal autonómica. Y p'hacia esa lluz ye pa onde han enfilear los nuevos güeyos, aunque la presencia la fala nel centru territorial de TVE nun tea d'escaecésemos. Y digo esto, porque pa esi añu (1990), la televisión privada yá entamará la so segunda fase d'afitamientu nel país. Porque pa los primeros meses de 1990 ta previsto que la emisión aporte a Uviéu y otres diez ciudaes más del país, dempués d'asitiase yá'n Madrid y Barcelona. Y sobre too, dígolo porque'l testu del Plan Téunicu Nacional de Televisión, que va aprobase de xuru mañana mesmo (27 de ochobre de 1988) nel conseyu ministros, arrecueye que los tres canales que prevé la llei de televisión privada utilizarán la mesma rede técnica d'emisión y "sólo podrán disponer, caún d'ellos, de dos centros de producción principal: ún en Madrid y l'otru'n Barcelona". Pero tamién diz que podrán cuntar, amás de con estos dos, con diez centros zonales de producción de programes. Y el repartu de zones, dafechamente centraliegu, axunta Asturies con Cantabria (comu fai lo mesmo con La Rioja y Navarra, nun nidu intentu por torgar una futurible vasquización de la comunidá navarra).

Nel nuesu casu, esto va suponer que los programes rexonales que pudieren facese nes televisiones privaes n'Asturies, enxamás (y recalco enxamás) sedrán fechos n'asturianu, porque nun ye esa llingua que seyan a entender los cántabros, a los que tamién dirá empobinada esa programación. Eso, ensin tener en cuenta la torga que supón de por sí pa les llingües minoritaries la televisión privada, que yá dexare nidia'l presidente la Generalitat, Jordi Pujol, cuando defendiere hai pocu la Canal 33 diciendo que tenía de contrarrestase asina un pocu'l factor negativu que pa una llingua minoritaria comu'l catalán supón la televisión privada.

Too esto pítamos un panorama murniu. Pero entá lo ye más. Porque, esa futurible televisión autonómica nun paez que seya fecha n'asturianu dafechu. Les programaciones base que circularen perende hai meses dexaben ver que la presencia l'asturianu reduciríase a la testimonial cola que nos tiempos caberos tán empeñaos los políticos en dexamos comu si de migues de pan que se-y dieren a un afamaiáu se tratare. Tornamos, pues, otra vegada a la culpabilidad política y a la importancia que'l puxu políticu tien a lo postrero'n cualquier intentu normalizador que se puea entamar. Porque por muncha que seya la demanda y munches les protestes por nun da-y respuesta, nunos años esa demanda quedaría desaniada pol rodillu que se mos vien encima nel mundu los medios de comunicación col funcionamientu la televisión privada y el yá nidiu puxu de la televisión vía satélite.

El problema del llinguax

Y quedamos pa la fin el problema del llinguax. Esi problema que dellos sectores que viven n'atalayes de cristal, que na nuesa sociedá suelen asitiase ente los escritores, tán enfotaoos en considerar problema cimeru del procesu normalizador.

La mayor crítica que se fai a cualquier escritu qu'apaez nos periódicos o cualquier información que s'asoleya pela radio o la televisión ye qu'esi llinguax nun pue ser aceptáu polos falantes. Dempués de llevar munchos años trabayando nesta profesión y abondos enfotandome'n facilitar la presencia la nuesa llingua nella, entá sigo oyendo falar d'esi modelu periodísticu del asturianu tan necesariu pa que la xente acepte la nuesa fala na televisión o nos periódicos. Y entá sigo haciendo alcordanza del conceutu que sofita esa

gueta d'un modelu llingüísticu que preste a toos por igual, seyan xente culto o analfabeto, homes o muyeres, mozos o vieyos. Un modelu que ye comu la piedra filisofal, una quimera, daqué imposible d'atopar. Y nel que siguen munchos intentando convencemos de que los nuegos esfuerzos han empobinase per esi camín, pol d'escorrer pantasmes. Y yo, polo menos, nun creo'n pantasmes y nun escuerro quimeres, dende que m'abandonare l'adolescencia. A nun ser que se considere una quimera algamar que l'asturianu seya la llingua de cultura que merez y tea'l prestixu que mos vien siendo negáu dende cuantayá.

Esos escritores, profesores y otros que s'enfoten en que perdamos el tiempu diendo a la gueta d'esi inesistente modelu utópicu qu'a toos va prestar, quieren algamar la perfeición llingüística nel discursu periodísticu. Pero prúye-yos que nós trabayemos nesa batalla perdida porque desconocen daqué tan elemental que s'enseña dende hai munchu tiempu nel primer cursu de Ciencies de la Información, na asignatura de Redacción periodística y que'l caderalgu de la Universidá Complutense José Luis Martínez Albertos describe tan bien al dicir nún de los sos llibros de testu que "la comunicación periodística tiende a ser ca vegada más una "comunicación imperfecta".

Pero nun fadrá falta haber pasao pel primer cursu de Ciencies de la Información pa saber eso. Cualquier estudiante de filoloxía qu'haiga tenío la esmolición de lleer los Estudios de Lingüística de Fernando Lázaro Carreter ha saber que "tres d'una novela estensa, comu tres d'un poemín curtiu, hai un sistema llingüísticu aparte, constituíu por anormalidaes, si por anormalidá entendemos el fechu de que l'escritor dexa de llau los sos rexistros qu'usa davezu

comu falante y adopta otru nueu, nel que, inclusu les pallabres y los xiros más comunes, por enxertase n'otru sistema, camudaren de valor, según enseña ún de los más importantes principios estructurales". Y la comunicación periodística, pol contrario, ye difícilmente asimilable a los llinguaxes sofitaos en rexistros non ordinarios, p'algamar una comunicación especial.

Comu dexa afitao José Luis Martínez Albertos: "L'autor de los textos periodísticos nun pue normalmente camudar de rexistru de comunicación si quier que'l so mensaxe cumpla los oxetivos señalaos al estilu periodísticu: interesar y captar l'atención del llector pola eficaz y rápida tresmisión d'unos datos y unes idegues que de dalguna miente se quier qu'influyan nel comportamientu del receptor".

Y a lo meyor nun taba de más facer alcordanza equí de que los rasgos diferenciales del llinguax periodísticu son la correición (el llinguax periodísticu ye non lliteral, averáu a la llingua coloquial culta), la concisión (el predominiu de sintagmes nominales p'algamar frases curties) la claridá (forma activa de los verbos), la captación del receptor (la estructura de los textos esplicase pol intentu de captar l'atención del llector), el llinguax de producción colleutiva (los mensaxes son obra de diferentes co-autores, enxamás d'un solu autor, polo que nun hai un control dafechu del mensaxe) y el llinguax mistu (la pluralidá de códigos que concurren fai que los estremaos llinguaxes se condicionen ente ellos).

Igualmente, nun ha escaecese que nes páxines de los periódicos atopamos cada vegada más artículos d'opinión, nos que se mos ufierta una considerable carga de suxetivismu, una vegada que'l periodismu entamó yá a escaecese del mitu

del oxetivismu, de toes toes inalgamable. Por mor d'ello, ha tenese'n cuenta tamién la influencia de l'actitú estética del creador y la ideoloxía del procesu mental que tien la interpretación periodística.

Anque perdiere muncho'n favor del suxetivismu, la llucha del periodista por algamar el nomáu "mensaxe semánticu" entá sigue viva y la claridá que quier el periodista ha entendese siempre comu lo facía Quintiliano. Esto ye, que lo que dicimos non sólo puea entendese con facilidá, sinón que nun puea de denguna forma "dexar d'entendese".

Dempués d'aportar a esti puntu, tien de dicise que naide pretende que'l linguax periodísticu n'asturianu, o'n cualisquier otra llingua, seya un estáu anárquicu (entendiendo esti calificativu col so sen más peyorativu), sinón que nun puea ser una neolingua comu la que mos describiere Orwell en "1984", que taba empobinada a pone-y llandes al alcance del pensamientu, a la razón.

Cuandu se fala de normalización, nun se fala de normativización namái. Y esi error ha desfasese yá d'una vegada pa siempre. La normalización ha facese cuntando con una normativa. Dende llueu. Y col sofitu d'un interés políticu nella. Nun hai más qu'abrir el cartafueyu d'estes Xornaes d'Estudiu p'atopar eses dos necesidaes, esos dos pasos qu'habien de dase enantes d'entamar dafechamente la normalización de la llingua asturiana. Pero a la nuesa fala niéga-y la hestoria hasta eso. Si nun queremos que muerra l'asturianu, que seya daqué asemeyao al llatín nun futuru non peralloñáu, tamos obligaos a trabayar na normalización al mesmu tiempu que na normativización. Y si pudiéremos facelo perdelantre d'ella, meyor sedría. Por munchos errores

lliterarios, llingüísticos o normativos que dempués tuviéremos de desfacer o de los que mostrar arrepentimientu. Eso sedría señal de que'l nuesu llabor daría frutu.

Nun tendría de ser necesario dicir que si hubiere una normativa nidia, una torna de tolos nomes de muérganos oficiales, españoles y europeos, nacionales ya internacionales, un pallabreru de vocablos llaborales y sindicales y tolos etcéteres que se quieran xuntar a esa riestra problemes llingüísticos colos que s'atopa ún en cada xornada de trabayu,

too diba ser munchu más fácil pa esti periodista y pa tolos demás que trabayen col nuesu idioma. Pero entá nun hai too esto, porque ye munchu'l trabayu que se tien de facer, pocu'l sofitu económicu y cuasi dengún el políticu. Sigamos trabayando toos, caún dende la so fastera profesional, dende'l so esfuerzu presonal... y la normalización de la llingua asturiana, non sólo nos medios de comunicación sinón en toles estayes de la sociedad, veránla los nuegos güeyos, cansaos de llorar ensin llárimes, bien ceo.

